

KRONIEK VAN EEN STILLE ONDERGANG

Nest Nederlands - 04 Sep. 2015
nest Pagina 94

Onderzoeksjournalist Chris De Stoop heeft belangrijke maatschappelijke thema's zoals de internationale vrouwenhandel en het jihadisme in België op de kaart gezet. Met zijn boek 'De bres' (2000) bewees hij al zijn liefde voor het Wase polderlandschap. Vijf jaar geleden is hij - een beetje tot zijn eigen verbazing - landbouwer in bijberoep geworden, om na de dood van zijn broer tijdelijk het ouderlijk bedrijf boven water te houden en om een kroniek te schrijven van de tragische ondergang van een hele gemeenschap, in de tang genomen door een combinatie tussen havenuitbreiding en nieuwe natuur. 'Dit is mijn hof' is het aangrijpende tweede deel van wat hij zijn 'poldertrilogie' noemt.

Het zou niet moeilijk zijn om uit 'Dit is mijn hof' een opsomming te halen van enkele missers die de milieubeweging volgens Chris De Stoop heeft gemaakt in het poldergebied rond de Antwerpse zeehaven. Toch zegt de auteur nadrukkelijk dat dit niet de kern is van zijn betoog. "Ik heb er net mijn liefde voor dieren en de natuur willen beschrijven zoals ikzelf, mijn overleden broer en de hele boerengemeenschap ze hier beleefde."

Je bent zelf boerenzoon, maar je beschrijft dat je zelfs als kind heel dicht bij de natuur stond. Een uitzondering?

Helemaal niet. Toen we hier opgroeiden, voelden we ons allemaal verbonden met de natuur. Ik was lid van De Wielewaal, ik ging mee om vogels te spotten en ben jarenlang misdienaar geweest om te sparen voor een verrekker. Dat was heel normaal. De leider van de lokale natuurfdeling was een boerenzoon die hier vfhonderd meter verder woonde. We kwamen ook samen op voor het platteland.

In de streek waar ons hof ligt, de Zaligempolder, waren natuur en landbouw intens verweven, en dat is hier vanzelf zo gegroeid in de loop van honderden jaren. Je ziet hier in het landschap nog altd het patroon van na de Val van Antwerpen en de overstroming van 1585, en de geleidelijke inpoldering die daarna is gebeurd. Maar al duizend jaar lang waren hier mensen. Waar ik nu vanuit mijn raam een windturbine zie, stond in de middeleeuwen een oude windmolen. In 1136 werd op onze grond de abdij van Salechem gebouwd, elk jaar halen we nog kloostermoppen - oude bakstenen - boven.

Je hebt het in je boek over een breuk tussen de boeren en de natuurbeweging. Hoe is die dan ontstaan?

Tot de jaren 90 stonden ze aan dezelfde kant: de natuurbeweging voerde samen met boeren en bewoners procedures tegen de havenuitbreiding, die zou leiden tot het verlies van polderdorpen en -landschappen. De haven is daar niet goed uitgekomen. Maar vanaf de jaren 90 is er verdeeldheid gekomen, enerzijds door groeiende milieuproblemen in de landbouw, anderzijds door de keuze van de natuurbeweging tegen de landbouw. Naar aanleiding van een zeer omstreden ruilverkaveling zijn landbouw en natuurbeweging hier verdeeld geraakt.

Wat later heeft de natuurbeweging voor een samenwerkingsovereenkomst met de haven gekozen. Daarin stond onder meer dat ze samen naar compensatiegebieden zouden zoeken voor het verlies aan natuur rond de haven. Er kwam ook iemand van Natuurpunt in de raad van bestuur van de haven. Tot voor die overeenkomst voerden ze tientallen acties tegen de haven, sindsdien geen enkele meer, ook al kwamen er later nog veel grotere uitbreidingen aan. Niet meer tegen de onteigening van polders en gehuchten, niet tegen de vernieling van een oud natuurlandschap zoals De Putten.

De Vlaamse Regering heeft dat bovendien allemaal bekrachtigd per nooddecreet, waardoor ze elke juridische inspraak van de bevolking lamlegde. Er werd ook een hele lange lijst natuurgebieden beslist. Die zijn er sinds 2005-2006 gekomen. Dat gaat trouwens bijzonder snel: onteigenen, draad eromheen, met een bulldozer de bovenlaag afgraven, en op zes maanden tijd liggen de oude akkers erbij als een idyllisch natuurlaaije. Maar voor de lokale bewoners is dat natuurlijk een zware schok.

Dat nooddecreet regelde compensatie voor verloren gegane natuur. Maar nadien is er toch nog veel meer poldergebied ingenomen voor natuur - gebied?

De eerste gebieden waren compensaties voor havenprojecten uit het verleden, het 'historisch passief', zoals dat heet. Maar nu worden er proactieve natuurkernen aangelegd. Dat is natuurgebied als compensatie voor wat de haven in de toekomst gaat vernielen. Telkens betalen de boeren het gelag. Ze verliezen zelf door de havenuitbreiding, moeten inleveren voor de huidige compensaties én voor fictieve, nog onbestaande projecten. Voor mij is dat de verborgen agenda van de havenlobby: ze krijgen nu een claim op het hele gebied tot aan de grens, zelfs via huidig natuurgebied, want dat wordt dan toch weer gecompenseerd in de toekomst.

Zo krijgen je dus natuurgebieden op maat. Je kan ecosystemen trouwens bij gespecialiseerde firma's bestellen uit een soort catalogus: 'ecosysteem plas en oever, al dan niet met corridor voor de rugstreeppad'; 'ecosysteem rietland, met of zonder vismigratiekanaal'.

Zo'n aanleg kost handenvol geld. Toch zegt professor Patrick Meire, die je beschrijft als het brein achter al deze ontwikkelingen, dat die kosten snel zullen worden terugverdiend. Terwijl volgens hem de waarde van een hectare landbouw nul is.

De redenering van Meire is dat landbouw evenveel aan milieuschade kost als het opbrengt. Het afgraven van de beruchte Hedwigen Prosperpolder kost volgens hem wel 100 miljoen euro, maar dat is op twintig jaar terugverdiend, want de opbrengst zou jaarlijks 8 tot 17 miljoen zijn. Dat dankzij de 'ecosysteemdiensten': betere luchtkwaliteit, betere waterkwaliteit, bescherming tegen overstromingsgevaar enzovoort. Daar plakt hij zeer hoge bedragen op.

Boeren kunnen niet begrijpen hoe je zo kunt redeneren. Op basis van de rapporten en argumenten van Meire worden hele gemeenschappen verdreven. De natuurbeweging verpakt dit allemaal als een technisch-wetenschappelijk verhaal, maar ze hebben

het niet over sociaal leed, menselijk leed, de vernietiging van cultureel erfgoed enzovoort. Dat is immers veel moeilijker in cijfers te vatten. Het moet een maatschappelijk debat zijn en niet enkel een technisch verhaal. De samenleving moet het laatste woord krijgen.

Dat hele politieke en ecologische verhaal is belangrijk, maar toch is het in je boek enkel achtergrond. Velen zullen dat afdoen als een onoverkwikkelijke ruzie met winnaars en verliezers. Maar jij vertelt eerst en vooral een verhaal van mensen, en daardoor reik je naar een breed publiek.

Dat is ook althans mijn werkinstrument geweest: jezelf inleven in andere mensen, in hun huid kruipen en dat overbrengen op de lezer, zodat hij er empathie voor voelt. Hier is de uitdaging nog groter dan in mijn andere boeken, want bij ons is er momenteel amper medeleven voor de poldergemeenschap die zo'n zware aanslag heeft ondergaan. Er is in de samenleving solidariteit met allerlei groepen, maar niet met deze landbouwgemeenschap, of bij uitbreiding met boeren in nood, die de jongste tien jaar met duizenden verdwenen zijn. Geen petitie's, geen columns, geen analyses. Als Bart De Wever op een recordcontainerschip van Vlissingen naar Antwerpen vaart, bouwen alle media het pr-verhaal na, terwijl er groot leed achter verscholen zit. Maar je mag de vooruitgang geen strobreed in de weg leggen.

Vrees je niet voor het etiket van nostalgicus?

Ik heb nostalgie nooit als een verwett gezien. Iemand zegt in mijn boek: "Wat is er mis met nostalgie, als een hele streek onder je ogen wordt vernield?" Nostalgie is een vorm van zelfbescherming, niet om positieve evoluties in de toekomst af te wijzen, maar om het goede in stand te houden dat er is. Het is een strategie om geen onvervreembare waarden op te offeren aan de pletwals van de economie.

Bovendien is dat verwevingsmodel misschien ook niet per se oude geschiedenis. Ik kan me voorstellen dat het elders wél werkt.

Ik heb hier een boek liggen van George Monbiot, 'Feral'. Dat betekent 'wild' of 'verwilderd'. Hij is een grote vaandeldrager voor de komst van de wolf, de bruine beer, de lynx, de bever. Ze hebben die comeback grotendeels te danken aan de leegloop van het platteland in Europa. Hij zegt: er moet wildernis komen, maar niet ten koste van traditionele cultuurlandschappen, niet op de vruchtbaarste gronden en niet zonder de instemming van de lokale bevolking. Je kunt perfect voldoen aan die voorwaarden, maar je moet er samen naar willen streven.

Soms verschuilt men zich bij ons achter Europa. Maar je gaat me niet vertellen dat men bij Europa niet had kunnen pleiten voor natuurcompensaties buiten dat havengebied, dat sowieso dichtbevolkt is en waar waardevolle cultuurlandschappen en industrie te vinden zijn. Zoals ik al zei: het komt de haven prima uit dat men toch die keuze heeft gemaakt, want het geeft haar de kans om in de toekomst te blijven uitbreiden.

Je boek is zelden emotioneel, wel aangrijpend. Je laat bijvoorbeeld milieufilosof Glenn Delière aan het woord over de symbolische en materiële betekenissen van een landschap. En in de volgende scène sta je voor een graf op het kerkhof.

Geen enkele plek is meer met betekenis geladen dan een kerkhof. Delière bedoelt: je kunt niet zomaar een landschap namaken en uit zijn context trekken, het is geworteld in een omgeving, een gemeenschap, een geschiedenis. Die nieuwe natuurgebieden zijn voor hem natuurvervalsing. Zoals bij een kunstliefhebber die ontdekt dat een schilder's namaak is: zelfs al is de kopie perfect, dan nog zal hij zich bedrogen voelen.

Een kerkhof heeft een enorme symbolische betekenis. Het graf maakt je gestorven geliefde aanwezig. Het blijft daar, het rouwt er voor jou, en het is daar, en nergens anders, dat je geliefde rust.

Natuurlijk denk ik aan mijn overleden broer als ik daar sta. Maar met hem verbind ik het verdwijnende landschap waarin we samen geboren en getogen zijn. Ze zijn vervlochten, ik heb het verhaal in één geut geschreven. Mijn boek is het verhaal van een ondergang, maar ook van een ongelofelijke liefde en verbondenheid. Het staat voor de passie die in de mensen hier zit, en voor de pijn die althans met passie gepaard gaat.

Is je boek enkel een kroniek van een verlies, of een oproep om het roer om te gooien?

Ik wil nog een derde boek schrijven, binnen een jaar of tien. Sommigen zeggen: het zal een requiem worden. Voor de polders zal dat zeker het geval zijn, maar misschien ook voor de landbouw als geheel. Vandaag zijn er nog 25.000 boeren in Vlaanderen, grotendeels familiebedrijven. Die kunnen op tien jaar tijd verdwenen zijn. De evolutie gaat immers erg snel, ze stoppen tegen een ritme van 3 tot 5 % per jaar. Een zeer pijnlijke koude sanering. En de crisis die zich nu aankondigt is immens. Maar ik sta ook open voor het idee dat landbouw zichzelf kan heruitvinden. Dat er niet enkel naar wordt gekeken als een economisch gegeven, maar als een basisvoorziening, zoals gezondheidszorg of onderwijs. Ik hoop dus dat het proces nog te keren is, maar vandaag gaat het door.

INFO

Chris De Stoop, 'Dit is mijn hof', De Bezige B, 286 p., 19,90 euro.

Tekst Peter Vandeweerdt - Foto's Debby Termonia

Copyright © 2015 Roularta Media Group. Alle rechten voorbehouden